

НАЙМАСОВІШЕ З МИСТЕЦТВ

Серед безлічі рекламної продукції, яку вкидають у мою поштову скриньку, одна листівка мене зацікавила: «Бажаєте дивитися до 70 найкращих у світі програм, серед яких популярні російські НТВ-Мир, ОРТ, Наше кино, РБК, Рен ТВ, а також російськомовні... (далі йде перелік зарубіжних телепрограм, дубльованих російською), негайно телефонуйте...»

Отже, в перенасиченому телефірі для українського продукту — телевізійного, кінематографічного — місця немає, а під етикеткою «Наше кино» пропонується російське, і такий стан — немов щось само собою зрозуміле... Це наслідок тринадцятирічної культурної політики попередньої влади, якій було абсолютно байдуже, що на наших екранах: чи американська чи російська продукція, відверто низькопробна, куплена за безцінь, чи краща, але за зниженою ціною задля охоплення телеглядачів України. Наш ринок віддали, нас там немає. Не тільки на 70 програмах кабельного ТБ, а й на загальнодоступних каналах українських. Тим часом найбільша кіностудія ім. О.Довженка з благословіння попередньої влади за останніх півтора року майже припинила випуск фільмів.

А може, наші громадяни не хочуть бачити свого кіно? Безліч листів до Міністерства культури і мистецтв України засвідчують протилежне. «Чи потрібен Україні свій кінематограф?» — з таким запитанням журналісти газети «Вечерние вести» звернулися до перехожих. Всі опитані були одностайні у ствердній відповіді. Наведу одну з них: «Українське кіновиробництво зараз ніби застигло. Але я вірю в український кінематограф, оскільки він просто необхідний. Причому насамперед молодим, люди похилого віку живуть своїми цінностями і переважно дивляться старі фільми. Що ж до американського кіно, то всі вже давно переконалися, що воно однотипне й жанрово убоге, а тому добряче набридло» (Антон, студент). Те саме говорили слухачі радіопередачі «Діалоги про культуру» 6 лютого.

Чи прислухається нова влада нашої країни до голосу народу, до голосів наших авторитетних кінематографістів — Юрія та Михайла Ілленків, які виступили в газетах «Слово Просвіти» та «Урядовий кур'єр»? Юрій Ілленко, зокрема, сформулював причини ситуації, в якій опинилося українське кіно, й накреслив план його порятунку в статті «Коротко, щоб устиг прочитати Президент». Слушні питання щодо правового поля в контексті українського телебачення порушив Михайло Ілленко, наголосивши на стратегічному значенні Національного Ефіру. Люди мистецтва шукають вихід із глухого кута, в якому опинилося українське кіно, витіснене із законного ареалу існування, принижене, спалюване продажною пресою. Нав'язувані нашому глядачеві вульгарність та безкультурність мають канути в Лету. Так само одностайно, як ми відстоювали на Майдані своє конституційне право вибирати, ми повинні відстоювати своє право на продукт культури (а не безкультур'я), право на мораль. Готуючи цей номер «Кіно-Театру» і залучаючи до важливої розмови кінематографістів, хотілося нагадати: разом нас багато — і нас не подолати!

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО КІНО

«КРУГЛИЙ СТІЛ» В РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «КІНО-ТЕАТР» 19 СІЧНЯ 2005 РОКУ

Участь беруть: продюсер Ганна Чміль, кінорежисери Юрій Ілленко, Борис Савченко, Олександр Коваль, Євген Сивокінь, Михайло Ілленко, Сергій Маслобойчиков, літературознавець, культуролог Вадим Скуратівський, кінокритики Людмила Лемешева, Сергій Тримбач. Ведуча — Лариса Брюховецька

Лариса Брюховецька. Не будемо витрачати час на те, щоб згадувати, як було з українським кіно за радянських часів і що з ним сталося за останніх 13 років — для цього проведемо окремий «круглий стіл», а сьогодні маємо говорити про конструктивні речі, для того, щоб у результаті з'явилась у нашому журналі спільно вироблена

концепція порятунку нашого кіно. Сподіваємося, нова влада підтримає її. Ми відстояли свою гідність, слава Бо-

гу, свого Президента, зрештою, свою країну не для того, щоб асиміляція українців у чужу культуру тривала й надалі і щоб ми розчинялися в російському телепросторі. Нинішнє становище телебачення в Україні невиправдано привілейоване, діяльність телеканалів багато в чому непрозора й безконтрольна. Тому наша розмова має вестися і про те, яким чином узгодити інтереси кіно і ТБ. Якщо ТБ має успіхи в комерційній діяльності, має прибутки, то якась частина прибутків, за розумної політики держави, повинна йти на розвиток нашого кіно. Ми сподіваємося на те, що визначена законодавством квота вітчизняного продукту на телеекрані — 50 відсотків — буде дотримуватись.

Юрій Ілєнко. Я не згоден з тим, що нам не варто згадувати, як ми дійшли до життя такого. Я кажу це тому, що дивився засідання Верховного Суду і зрозумів: саме це засідання дало нам великий урок, як треба розплутувати заплутані справи. Там є таке ключове слово «фальсифікація». Щоб не говорити багато про наше кіно, ситуацію можна охарактеризувати одним цим словом. Далі можна навести 800 томів доказів, що ця фальсифікація відбулась, і звідти виходять рекомендації, що нам робити. Бо нас намагалися переконати, що кіно мертво, що немає творчого потенціалу, що в Україні всі стали бездарними. Захотіли Роднянський і Корчинський – і всі стали бездарними. Сталося кілька подій за останні дні, які справді змінили точку зору на те, що відбувалося. Саме ці події пов'язані з революцією, яку так уперто називають помаранчевою (добре, що не жовтневою). За всіма ознаками вона – національна, і тому в цьому ряду й відродження національного кінематографа стає ніби програмним завданням цієї революції. Тепер нам треба цю революцію розкласти за завданнями і кожне з них виконувати. Як діяти? Може, назвати нас Комітетом порятунку національного кінематографа і взяти на себе відповідальність за те, що ми його рятуємо. Від кого? Отут і треба говорити про те, що було останніх 13 років. Бо інакше ми не будемо знати, від кого його рятувати і як. Тому ваша теза не згадувати те, що було, принципово помилкова. Я останні роки відчуваю себе не діячем українського кіно, а експонатом, який блискуче доводить саме оцю тезу фальсифікацій. Треба тільки вивчити мене. Тому що я, так склалося, уособлюю весь той геноцид, який був запроваджений щодо українського кіно. На мою долю багато випало з цього геноциду. Я не кажу, що на інші долі не випало – дісталось всім.

Наслідком публікації наших із братом Михайлом статей у газеті «Слово Просвіти» стала така реакція: депутат ВР Павло Мовчан запропонував провести парламентські слухання, присвячені українському кіно, і вони відбулись 23 лютого. Сьогодні ми маємо виробити програму цих слухань, настільки доказову, щоб ніхто не спромігся її заперечити. Як це зробити, не знаю. Вдамося до мозкової атаки. Варто було б до цих слухань підготувати пакет проектів законів. Ми вже робили їх, і деякі навіть були прийняті, але їх вихолощували. Варто, може, повернутися до них, обновили. Я думаю, що треба обговорити механізми реалізації цих законів. Багато гарних законів було прийнято, але вони не працюють, бо розраховані на «ручне» управління чиновників. Слід так зробити ці закони, щоб вони працювали. «Закон про кіно» 1998 року – теж фальсифікація. З нього вилучили доленосні моменти, а саме: 5 відсотків від реклами, що розміщується на кіноносіях (по всьому світу сплячуться), ті самі квоти у кінотеатрах. Залишилися тільки гасла.

Нам варто підготуватись до цих слухань і делегувати туди тих, хто там все це відстоюватиме. Адже там будуть від Міністерства, Спілки кінематографістів, ще від якихось органів доповідачі, які можуть запевнити, що все в порядку.

Л.Б. Оскільки є потреба продовжити законотворчу роботу, то тут, гадаю, необхідно згадати закон «Про збір на роз-

виток українського кіно», який уже пройшов багато кабінетів, але й досі не прийнятий.

Ганна Чміль. Проблем у кіно багато, але Юрій Герасимович порушив питання, пов'язані з урегулюванням законодавства. Справді, досі все залежало від управління, суть якого полягає в тому, що від тієї суми, яка закладається в бюджет, починають «танцювати». Іншого способу фінансування, створення умов, щоб залучались додаткові кошти, сьогодні не існує. Ясно, що «Закон про кіно» недосконалий: він відповідає тому рівню законодавчої бази, яка існувала на той час, і з нього були вилучені основоположні моменти, на яких мав би базуватися розвиток кіно. Але в грудні 2002 року в царині кіно вдалось просунутись на законодавчому рівні: було прийнято закон «Про загальнодержавну програму розвитку національної кіноіндустрії до 2007 року». І в ньому заангажовано моменти, пов'язані з розширенням фінансування кіно, а саме: підтримка кіно за рахунок бюджетного фінансування, збору на підтримку кіно і за рахунок протекціоністської політики, пов'язаної з пільговим оподаткуванням тих, хто вкладатиме в кіно кошти. Відповідно до положення про 30-відсоткову квоту «Закону про кіно», там розписано, як збільшити фінансування кіновиробництва.

2003 року було внесено зміни в закони про оподаткування прибутку підприємств. Суть їх полягає в тому, що та частина коштів, яка вкладається в кіно, відноситься до видатків підприємства і не підлягає додатковому оподаткуванню. Мінфін завжди каже: «Ви заберете відсоток, не буде наповнюватись бюджет, і держава не матиме коштів на інші сфери». І коли порахували з бізнесменами, Національним банком, виявилось, що кардинально на дохідну частину бюджету це не вплине, бо це мізерна сума. А для кіно – дуже суттєва. І навіть за допомогою тих відрахувань від реклами, від кінопрокату, від ринку відеокaset ми могли б підійти найближчим часом до тієї кількості фільмів, яку ми виробляли за радянських часів. Але з середини 2003 року і в кінематографістів, і в Міністерства культури не виявилось політичної волі до того, щоб ці закони просувати. Під лежачий камінь вода не тече і якщо не домагатись, не аргументувати, то нічого й не буде.

А сьогодні насамперед треба добитись, щоб ці закони були прийняті. Не виключено, що в них щось буде й не так, практика покаже, але то вже буде практика, яка стоїть нашої діяльності. Що мені в них імпонувало? Щоб цими коштами розпоряджався не державний орган виконавчої влади, а спеціальний фонд, який би контролювався громадськістю. Його мала б очолити людина, яку вибере кінематографічне коло. До фонду мали входити люди, пов'язані з кіновиробництвом і просуванням фільму до глядача. Ще одна важлива для кіно обставина: з 1991 року законодавча база і ситуація в країні змінилися кардинально. Сьогодні є закон «Про місцеве самоврядування», згідно з яким усім, переданим у комунальну власність, розпоряджається місцева громада. На місцевому рівні громада вирішує, куди вона може свої гроші потратити – чи на реанімацію кіноустановки, чи на створення гуртків.

Законом «Про загальнодержавні соціальні норми і стандарти» встановлено квоту норм і стандартів у сфері надання культурних послуг. Але поки що ці норми не розроблені. Таким чином, при формуванні Державного бюджету, який мав би формуватись на основі потреб знизу, все спускається згори й розподіляється не на підставі розрахунків тих норм і стандартів (один розрахунок уже є – середньостатистичний житель). Минулого року разом з групою фахівців, у тому числі з Ради Європи, займаючись проектом «Інноваційна модель використання культурного ресурсу і просування мистецької вартості до споживачів», ми дійшли висновку, що треба терміново затвердити цей перелік стандартів. Фонд «Відродження» дає кошти на реалізацію цього проекту, і до формування Державного бюджету 2006 року ми матимемо вже затвержені норми стандартів. До переліку першим входить кіно і я, громадянин держави, маю гарантії на надання цієї послуги. Раз на місяць у кожному селі громадянин матиме доступ до фільму, а школа матиме можливість чотири рази на місяць переглядати документальні й науково-популярні фільми. А де брати гроші? Гроші закладаються в центральному бюджеті і на підставі цього розрахунку трансфертом повертаються до місцевого бюджету. З одного боку, це просто, а з другого – це поки що виконавчо не підкріплено. Тому ми маємо переконати, щоб були прийняті закони про протекціонізм через оподаткування, і маємо залучити оті кошти, якими передбачено, щоб у селі люди могли дивитись кіно. Якщо це вдасться, то сільські й міські голови легко знайдуть варіант показу – чи це буде кіноустановка, чи відеоустановка. Це стосується не тільки кіно, а й Інтернету. Тут важливо пам'ятати, що кіно це рентабельна галузь.

Функція держави в тому, щоб підтримувати мистецькі напрями, в тому числі і в кіно. Якщо буде цей фонд, в міру його наповнення можна буде регулювати кошти на кіновиробництво, навчання, просування фільмів, в тому числі й на представлення його за кордоном.

Я пройшла всю процедуру вступу в «Euroimages». Ви знаєте, що це розширення ринків збуту. Її мали далі продовжувати, але все зупинилось.

Борис Іванович Савченко і юрист Сергій Кулаков опікуються проблемою авторства, проблемою колективного управління авторськими правами. Закон «Про авторське право і суміжні права» вдосконалений, а коли починають його реалізувати, наштотують на низку процедурних моментів. Ми маємо його доповнити.

Сьогодні ми маємо проявити колективну волю. Погоджуюсь з Юрієм Герасимовичем, що зміни в культурі починаються тоді, коли відбуваються зміни в головах людей. Вони відбулися, і мені здається, що сьогодні вже ніхто не потерпить того, щоб у культурному просторі все залишалось без змін. Виходячи з цього, треба вимагати наявності українського мистецького продукту в інформаційному просторі, вводити його в суспільну форму функціонування.

У нас відсутня державна культурна політика. Верховна Рада прийняла закон «Про концепцію державної культурної політики», але Президент Л.Кучма наклав вето, бо там ішлося про формування нації, параметри, пов'язані з формою ідентичності. Це головне, від чого треба танцювати. Ми будемо відстоювати громадянське суспільство з громадським контролем над розподілом грошей. Щоб не було спекуляцій.

Л.Б. Чому зарубіжні власники фільмів орудують на нашому ринку, продають свій товар нашому глядачеві, а наша країна від цього не має ні копійки?

Михайло Ілєнко. Почну з реалістичного фаталізму: в мене є лист до Спілки кінематографістів, де повідомляється, що Міністерство культури і мистецтв України розглянуло концепцію реформування діяльності Національної кіностудії художніх фільмів імені О.Довженка і її погодило. Оскільки концепція не містить економічного обґрунтування й прогнозів стосовно очікуваних

результатів, генеральному директору В.М.Приходьку доручено «визначитися з майбутнім кіностудії як суб'єкта господарювання». Поки ми тут розмовляємо, я не впевнений, що студію не продали. Як член Наглядової ради студії я більш як півроку ніякого доступу не маю не тільки до інформації, а й на саму студію. Три дні тому, щоб завершити розлучення зі студією з приводу фільму «Толока», який був зупинений, мені дали разову перепустку, я туди прийшов і зробив фото: на студії існує кабінет, на дверях якого висить табличка «Юрій Герасимович Ілєнко». Правда, Юрія Герасимовича про це не попередили. У нього немає ні перепустки на студію, ні ключа від цього кабінету. Фальсифікація.

Тепер я перейду в жанр юридичного ідеалізму. Мені здається, що всі ці фальсифікації створили якісь викривлені стандарти і один з них – ефір. Ефір – це велика кількість нерухомості, апаратури, механізмів, в які протягом десятиліть вкладали кошти всі платоспроможні громадяни через податки. Я не знаю, скільки я недоотримав стипендії чи гонорарів (та й кожний з нас), щоб працювала ця складна система, і тепер її розпродують, як свинину на базарі. Кажуть: оце – Медведчука, а це – Пінчука. Ніхто не знає, кому і за які заслуги її віддали без відшкодування кожному з нас. Я думаю, що статус ефіру треба змінювати. Можливо, спочатку перейменувати у фонд або Національний Стратегічний Ресурс. І законодавчо змінити ставлення до цього фонду, щоб можна було вже з позиції закону орендувати його. Бо зараз це виглядає дуже сумнівно. Я не знаю, яким законом це можна врегулювали, але порушувати це питання необхідно, бо й надалі буде щось середнє між спекуляцією і крадіжкою – використання найпотужнішої зброї з корисливою метою.

Що можна зробити? Тут щось залежить від кіношників, але головне – від політичної волі. І ніяка спілка, ніякий «круглий стіл» не може встановити цей закон, це має встановити держава.

Згадана квота не виконується. Всі знають, що існує багато підзаконних актів, які нейтралізують квоту. Навіть іноземний фільм, маючи тільки українські субтитри, вже є частково нашим продуктом, а якщо він ще з коментарем кінознавця, то й поготів. Усе, що звучало сьогодні, вже звучало багато разів.

Ганна Чміль. Звучало, але не бралось до уваги.

Михайло Ілєнко. Але серед цих питань є ті, які ми відсуваємо. Перше: безлад у телеєфірі. І ще страшна хвороба: держава вкладає гроші в диплом, дипломника, або якщо навчання платне, студент вкладає свої, але в кожному ви-

падку це народні гроші. Режисер-випускник, який зняв три студентських фільми, «коштує» державі приблизно 150 тисяч гривень. А ще оператори, в яких держава вкла-ла гроші. Але далі держава каже: «Цей диплом нічого не вартий, бо в цьому ефірі діють інші закони: може прийти будь-хто». Тобто держава не ліцензує професії, в які вкладає гроші. Як ліцензувати? Може, це теж романтизм, але спробуймо обговорити такий варіант: кожна виробнича структура, в тому числі телекомпанія, може запросити на роботу дипломованих фахівців на стратегічні посади (хірург або водій тролейбуса не може працювати без ліцензії). Якщо це самородок, будь ласка, ви як керівництво телекомпанії беріть його, але компенсуйте державі через гільдії (чи якусь іншу систему) відповідні кошти.

Й наостанок про те, що наші фільми використовуються як паркан для об'яв (комерційної реклами). Як усе це лікувати? Через професійні гільдії, через інші механізми, щоб працювала квота, щоб працював наш випускник, на якого витрачено гроші держави і сили викладачів і яким складніше маніпулювати, ніж просто людиною випадковою, що прийшла на ТБ по знайомству.

Я ділю проблему кіно на дві частини: те, що звучало дуже багато разів, і ті парадокси, до яких ми звикли і просто про них забули. Треба повернутися до начал і визначити: що таке ефір і чия це власність?

Л.Б. Отже, все одно повертаємося до правового поля. Пропозиція, щоб на ТБ працювали дипломовані спеціалісти, слухна. Згадаю один з тих випадків, які Михайло Герасимович називає парадоксами. Не так давно в центрі Києва я поцікавилась у продавця відеокасет, чи є в нього українська анімація? І він запропонував мені серію про козаків Володимира Дахна, правда, російською мовою. Виявляється, ця серія конкурентоспроможна, люди її купують. Чи має щось із цього продажу автор, Володимир Дахно? Питання авторського права залишаються актуальними.

Борис Савченко. Закони не працюють. А коли не працюють закони в державі, слід протистояти цьому.

Я хотів би повернути нас до реальності: кіно — дуже затратне мистецтво. Воно переходить у ще складнішу пору існування, коли в країні працюватимуть ринкові відносини. Кіно поступово має стати самоокупним, має подобатись

глядачеві. І вся структура — виробництво, освіта, прокат — має переглядатися з одним наміром. Ми повинні зрозуміти, що в кіно сьогодні немає більш вагової сили, ніж самі кіномитці. Тому що вони є мозком кіногалузі. Галузь існує завдяки тому, що є люди, які виробляють фільми, здатні принести прибуток. Звичайно, має бути й експериментальне кіно, бо постійно вдосконалюється мова, стилістика. Але головне завдання полягає в тому, що ми самі повинні заробляти гроші. Не треба сподіватися, що в когось забиратимуть гроші й віддаватимуть на кіно — такого не буде. Ми можемо просити тільки одне: підтримати на першій стадії. Галузь поруйновано. Ми не здатні в такому стані формувати свідомість майбутнього громадянина і держави. Оце ми маємо сказати і уряду, і Президенту.

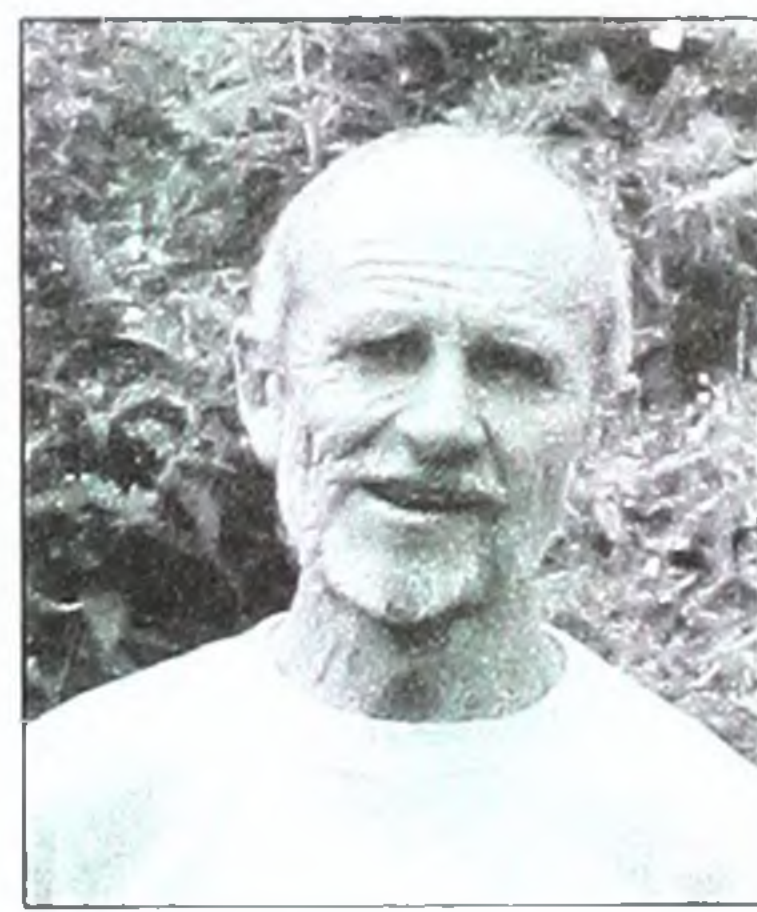
Ми повинні визначити, якою має бути структура. Не може кіногалузь бути у структурі Міністерства культури — це просто тупиковий шлях.

Щодо законодавства. У нас є «Закон про кіно», є закон «Про авторське право», але обидва не працюють. Ще має бути закон «Про протекціоністську підтримку інвесторів». Хто вкладає кошти, того треба підтримати.

Виробництво, прокат, освіта — ми всі біля однієї прірви. І нічого не буде, доки ми не об'єднаємося і не візьмемося виправляти ситуацію.

Чому всі суб'єкти і об'єкти кіногалузі входять зі своєю власністю, а ми — головна ланка — без власності? А за рахунок чого існували студії? За рахунок фільмів, які ми створювали. Кіно було на третьому місці за наповненням бюджету. Які там цінності — це спірне питання, але то наша власність. І коли реформується студія, а кіномитці в цьому участі не беруть, пробачте — це злочинство в державному масштабі. Ми маємо повернути престиж кіномитця як найвагомішої складової процесу і одержати свої права на акції, паї чи що там іще. Наші фільми — це наша інтелектуальна власність, і якщо хтось користується вашим фільмом, він повинен платити вам через організацію колективного управління авторським правом. Це не дрібні гроші. Елементарні цифри. Кабельне ТБ щомісяця краде у держави 7,5 млн. гривень тільки через те, що не виплачує нам, авторам, гроші (за Постановою Кабміну від 1994 року — 5% від прибутку), а ми з наших грошей не платимо 13% податку, обов'язкового для всіх громадян України. Тобто нас записують у співзгодії. А скільки одержує власник кабельного ТБ? А скільки прямих авторських прибутків одержують ті, хто показує наші фільми через супутникове ТБ? А відеокасети? Все це йде повз державну казну, і досі не було зацікавленого органу в цій державі, який би навів лад. Може, зараз це нарешті збудеться?

У нас є пропозиція до закону щодо радіо і телебачення. Хіба можна піклуватися тільки про шлунок? Як так сталося в цій країні, що свідомість — нічого, а матеріальне — все? Чому ми дозволяємо випускати телепродукцію будь-кому тільки через те, що гроші розподіляються за родиною ознакою? Ми повинні поставити перед Нацрадою запитання: чому ТБ показує фільми, нічого за це не сплачуючи? Національна Рада не має права видавати ліцензії тим, хто порушує це право, їх мають позбавляти мовлення. І тоді все стане на місце. Держава нас має захищати. І вона захищатиме, якщо ми докладемо зусиль, щоб із цього вибратись.

Євген Сивокінь. На ювілейний (10 років) фестиваль «Крок» завітав віце-прем'єр з гуманітарних питань пан Табачник. Він сказав таке: «Які ж ви, аніматори, молодці! Ми вам і грошей не даємо, і не підтримуємо, а ви живете. Ще й фільми випускаєте і фестиваль проводите». У цьому, як у краплі води, ставлення держави до кіно. Не знаю, чому ми

такі живучі, адже ми декілька разів були на краю прірви, нас намагалися виселити з приміщення студії «Україна-фільм», здати його в оренду, але завдяки парламентському запиту й виступам у пресі нас там залишили. Крім того, робимо фільми: не так багато, але є тенденція до збільшен-

ня. Якщо два роки тому виробляли по два в рік, то зараз п'ять груп працює. Хоч я і оптиміст (але водночас і реаліст), все ж не сподіваюсь, що завтра все буде чудово. Я розумію, що в нашої влади буде багато різних проблем (і дай, Боже, їй упоратися), тож кіно не буде першочерговою, тим більше — анімація. Але як оптиміст я сподіваюсь, що пройде час і все буде гаразд.

Як ми виживаємо? Насамперед завдяки зв'язку між генераціями. Школа української анімації сформувалась тоді, коли ми виробляли 15 фільмів на рік. Сьогодні в інституті є майстерня, навіть дві. В нас зберігаються кадри, це найголовніше. І є молодь: за останніх два роки тільки студенти та випускники університету імені Карпенка-Карого одержали близько 30 призів на міжнародних кінофестивалях.

В чому я вбачаю майбутнє анімації? Є тільки одна державна студія, яка випускає анімацію, і вона буде розширюватися. У багатьох країнах Європи уряд надає достатньо коштів на авторську анімацію. Але ми справді працюємо в умовах ринкової економіки. На кожній великій студії поруч з авторською анімацією, яка має бути мистецтвом, є комерційна. І звичайно, треба робити й такі фільми, які б продавалися на касетах, які б мали попит. Але робити їх якісними. Щойно згадували, що продаються касети, але я не знаю, хто за це одержує прибутки: авторське право в нас не діє. Коли починаю працювати над фільмом, я підписую угоду, де зазначено, що заздалегідь продаю свої авторські права як режисер за 120 гривень, як художник — за 200 гривень. Інакше фільм не запустять у виробництво. Тобто я заздалегідь відмовляюсь від авторських прав, і це прикро, тому що, звичайно, я знаю, які гроші можна заробити на наших фільмах. Якщо будуть зрушення в кращий бік, то ми зможемо залучити талановитих молодих режисерів до виробництва, тому що зараз 90% моїх випускників працюють за фахом у комерційних структурах. Їх у Києві чимало і там зарплата вдвічі-втричі більша, ніж на студії «Українафільм». Тільки одиниці, камікадзе, як я їх називаю, хочуть робити власне кіно і йдуть до нас. З голоду не помруть, та грошей не зароблять. Але працюють. Так працював Степан Коваль над «Трамваем», так працював ще один мій учень, студент 4 курсу Олександр Шмигун, який щойно закінчив фільм. До речі, унікальний випадок (ми доклали чимало зусиль): Міністерство культури дало гроші на фільм за його сценарієм. Фільм вийшов непоганий, за нього не соромно.

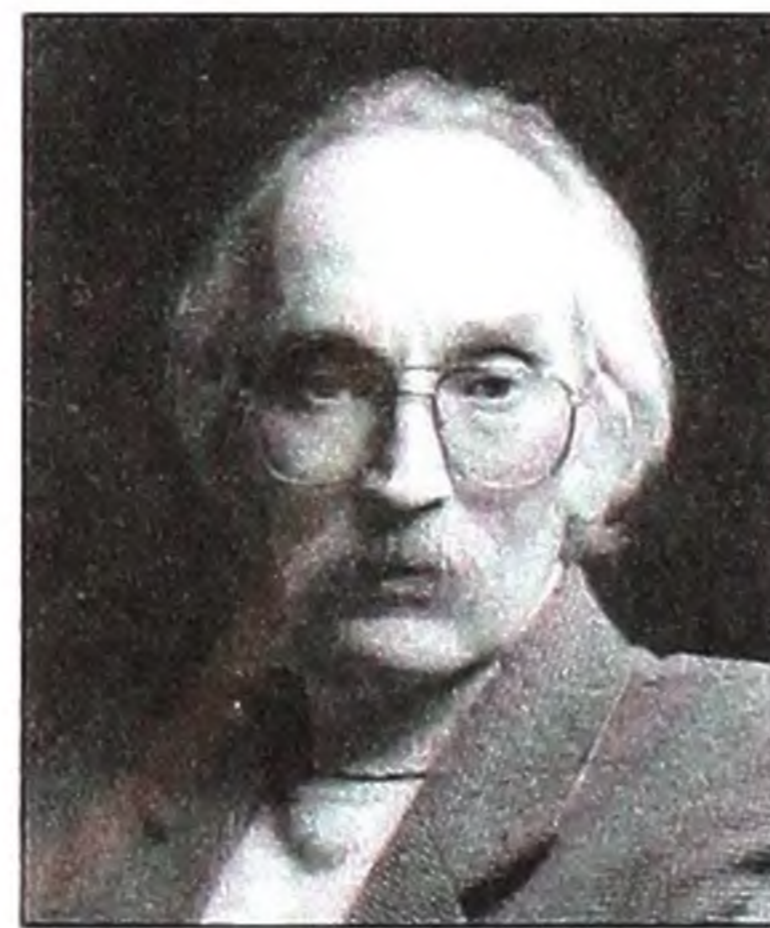
Та як би ми не прогнозували майбутнє нашого кіно, незаперечним є той факт, що воно має бути якісним. Ми потрапили в пастку, глядач потребує певних фільмів. Цю «культурну» продукцію він бачить на ТБ: дешеві серіали, Верка Сердючка, Поплавський, тобто попса. І він вимагає, щоб йому таку продукцію робили. Глядача треба виховувати з дитячого віку, і тут анімація може відіграти певну роль. Треба робити якісні дитячі анімаційні фільми. Думаю, влада в першу чергу має вкладати гроші саме в ці фільми. Та генерація, яка сьогодні в шкільному віці, мало читає, грає в комп'ютерні ігри, дивиться ще якісь фільми. Українські ж фільми (і це парадокс!) можна побачити тільки на російському каналі «Планета», бо там більше платять за нашу продукцію, ніж на наших каналах. Я сподіваюсь, що будуть зміни на краще.

Вадим Скуратівський. Багато було розумного сказано,

але це нагадує ситуацію в медицині: є підручник для терапевта, для стоматолога, психіатра і так далі. Але давайте будемо говорити про конкретну персону лікаря. Хто цим має займатися? Для нас є один вихід. Є людина, яка працювала в напрямі, означеному всіма вами, і працювала загалом переконливо і позитивно, поки її не зупинили. Я маю на увазі Ганну Павлівну Чміль. Я сам був свідком того, як її зупиняли. Тут гарно було говорено режисерами, самою Ганною Павлівною, але давайте подумаємо: хто це має робити? Хто може увійти у владні структури, навіть після перемоги «помаранчевих»? Не думаю, що психологія чиновника нагорі так уже зміниться. Єдина персона, яка має досвід спілкування з тим світом і має проект оздоровлення українського кіно, це Ганна Павлівна Чміль. Якщо хтось проти цієї кандидатури, тоді я не зовсім розумію, чого він хоче від кінопроцесу. Тут говорили, що митці екрана мають займатися цими речами. Вони мають займатися екраном, а не візитами до віце-прем'єра з гуманітарних питань. Я не бачу іншої кандидатури на всьому українському кінематографічному виднокрузі. Я розумію, що це може когось нагорі образити, але ті, що нагорі, вже так образили український гуманітарний процес, що можна не зважати на цю образу. Це моя пропозиція.

Сергій Маслобойщиків. Що нам робити? Я нічого не придумав, окрім того, що слід робити цікаві фільми. Гадаю, це головне завдання в українському кіно. Я приєднуюсь до Вадима Леонтійовича і підтримую Ганну Павлівну. Колись мені переказували цікаву бесіду Параджанова з Шахбазяном. Параджанов дуже емоційно, яскраво і цікаво розповідав якийсь епізод, а Шахбазян, вислухавши його, запитав: «Ти мені скажи, куди фокус треба наводити?» Я хочу уявити собі практичне життя українського кінематографа, хоча, на жаль, я не практик. Думаю, найсуттєвіша думка: чи хочемо ми, увійшовши в ринкове суспільство, повернутися в державний кінематограф? У нас немає альтернативи. Ринкове суспільство з ринковим кіно. Чи будувати соціалізм в одній, окремо взятій галузі, коли країна капіталістична?

Олександр Коваль. Закон про кіно готували чиновники з міністерства, а не Спілка кінематографістів. Тому він такий. Бо коли російському прем'єру Черномірдіну на стіл поклали «Закон про кіно», він перекреслив, і написав: «Закон про державну підтримку національного російського кіно». І цим сказано все. Є державна підтримка.

Я згоден з думкою Вадима Леонтійовича, що говорити треба про прізвища, ще Серго Орджонікідзе колись казав: «Каждая гайка имеет свою фамилию, имя и отчество». Я за Ганну Павлівну як єдиного професіонала, котрий може все це зв'язувати до купи. Але тільки у варіанті Держкіно, тільки у варіанті кінематографічної структури. Якщо говорити про бюджет, то він повинен давати стартові гроші студіям ігрових фільмів. Але якщо ці студії мають можливість заробляти, то просвітницьке, документальне, екс-

периментальне кіно повинно бути на бюджеті. Студії документальних і науково-популярних фільмів та «Дебют» треба зробити бюджетними установами. І тепер щодо Держкіно. Доки ми будемо входити в структуру Міністерства культури, це буде така ж проблема, як і з кіноінститутом, про створення якого говорилося 1986 року на пам'ятному з'їзді Спілки кінематографістів. А віз і нині там. Це непогано, що театральний інститут став університетом театру, кіно і телебачення, але в країні повинна бути своя кіношкола. Як юридична особа, з власним рахунком, бо як у Міністерстві культури на кіно, може, дадуть 20 копійок, а може, і не дадуть, так само в університеті імені Карпенка-Карого 75% від бюджету потребує кінофакультет, адже виробництво будь-якого фільму – це дорого. Задник у навчальному театрі залишився ще «від Романова», але ж усі гроші ідуть на Ярославів Вал, а на Щорса, тобто на кінофакультет, – нічого. Тому треба створювати кіноінститут.

Сергій Тримбач. Від тих, хто тут зібрався, залежить, чи буде знову, як і на початку 90-х, пущено все на самоплив, чи кіно в Україні відродиться. Сьогодні кіностудій не стало. Не тому, що вони зникли. Студійний дух вивітрився, сьогодні це фабрики в повному значенні слова. Це створює досить небезпечну колізію, бо звідки тоді будуть братися нові

ідеї? Художня ідеологія – річ цілком реальна: вона або є, або її немає. Не завжди можна пояснити, як вона виникає. Згадаймо французьке кіно – на початку 50-х воно зазнало кризи, а потім з'являється осередок молодих критиків – Трюффо, Годар, Базен, які засновують журнал «Кайє дю сінема», і потім з цього бульйону народжуються нові ідеї, нові ідеології і, зрештою, нові режисери. До речі, в Україні, не скажу, що «Кайє дю сінема», але сьогодні є два товстих журнали, які працюють, на мою думку, доволі цікаво, і навколо цих журналів формується молодь. Лариса Брюховецька взагалі зробила ставку на молодих, у «Кіно-Колі» теж цікаві люди з'являються.

Держава має фінансувати кіно. Прийнятий кілька років тому «Закон про розвиток кіноіндустрії до 2007 року», чий розробником була Ганна Павлівна, передбачив схему щорічного збільшення фінансування. Як мені повідомили в Міністерстві, цього року ця сума мала б досягти 54 мільйони гривень. Тобто десять мільйонів доларів! Потім цю суму було змінено на 20 мільйонів, а минулого року на 6 мільйонів галузь недофінансовано. Ми можемо скільки завгодно говорити про створення продюсерських центрів, але держава, яка, власне, й зруйнувала кінематограф, довівши екранну культуру до жахливого рівня, повинна потурбуватись про виконання цього Закону.

У Спілці ми вже роками говоримо про необхідність лобювання інтересів кінематографістів, як це роблять представники багатьох інших галузей. Але навіть тих депутатів ВР, які безпосередньо пов'язані з кіно, не чути. Сьогодні Спілці треба повернути статус суб'єкта громадянського суспільства, щоб Президент прислухався до кінематографістів.

Кіно тісно пов'язане з телебаченням. Один грузинський критик мені розповідав про передачу, яку він веде у

прайм-тайм на державному телеканалі. Передача має дуже високий рейтинг і це арткіно – або сучасне, або класичне. Використовується простий прийом: перед початком ведучий сідає з людиною, не обов'язково зі світу кіно, відбувається «входження» у фільм. Потім фільм, а після цього – прямий ефір з ведучим і гостем студії. Але до цього треба привчати. Ми побачили телебачення в режимі «помаранчевої» революції, гостру потребу в ньому. Саме телебачення повинно почати важку справу зміни статусу кіно як культури. Був колись на Ярославовому Валу кінотеатр «Зоря», там місяць тривала ретроспектива грузинського кіно, і потрапити туди було неможливо. Або «Затемнення» Антоніоні в залі «Метробуду». Я вперше в житті бачив таку чергу. Наївно було б переносити це в наш час, коли є відео і таке інше, але на мистецькі фільми є великий попит. В цьому ми переконались, коли у квітні проводили Тиждень українського кіно. Мало хто очікував, що буде такий ефект, аншлаги. Кілька сучасних фільмів стали легендарними, їх хочуть дивитись.

Юрій Ілєнко. Так, колись був попит на кіно, але ви не згадуєте, що в ті часи не було Юрія Макарова, який щовечора по ТБ доводить, що є лише американське кіно. Все інше – від лукавого й погане. Саме про цю фальсифікацію чомусь не говорять. Давайте згадаємо й третю силу, яка зробила багато, щоб знищити саму ідею українського кіно, – мас-медіа. Чому ми про це не говоримо? Говоримо про глядача і виробника, але третя сила, потужніша і за глядача, і за виробника, – ті, хто навішує нам ярлики.

Сергій Тримбач. Я й сказав, що треба міняти ставлення мас-медіа до українського кіно.

Юрій Ілєнко. Це моя приватна справа, але я ніколи не забуду 2500 фальсифікацій мого фільму «Молитва за гетьмана Мазепу» в пресі. Тільки п'ять-шість справді критичних аналізів.

Сергій Тримбач. Повинен бути комплекс механізмів, за допомогою яких найближчі кілька місяців ми зможемо щось радикально змінити в кінематографі. Треба це робити самим. Тому такі «круглі столи» дуже потрібні. Важливо, щоб усе не закінчилося розмовою.

Людмила Лемешева. Я не знаю, які кроки робити, але я знаю одне: якби люди не вийшли на Майдан і не сказали, що вони не згодні, що вони будуть боротись, то зараз нами б керував пан Янукович. Якщо наша спільнота гучно не оголосить, що не згодна з існуючим станом, що опирається, то нічого й не буде.

Юрій Ілєнко. А кажете – не знаєте, що робити.

Людмила Лемешева. Я не знаю, чи дослухається влада до нашого звернення, можливо, вона на такому рівні й не мислить, але я вважаю, що українське національне кіно зробило так багато, як, можливо, жодне з мистецтв в Україні, щоб ця Помаранчева революція відбулась. Для мене, наприклад, «Білий птах з чорною ознакою» – це репетиція цієї революції. І ви, Юрію Герасимовичу, разом з Іваном Миколайчуком задовго до Еміра Кустуріци придумали все це. А остання репетиція – фільми Сергія Маслобойщикова, «Молитва за гетьмана Мазепу» Юрія Ілєнка, «Мамай» Олеся Саніна. А що таке «Дикі танці» Руслани, однієї з героїнь Майдану, як не кліп в естетиці «Мазепи»?

І навіть її садо-мазохістський костюм запозичений у Кочубеїхи.

Юрій Ілленко. Саме тому це кіно й обстріхано, і знищено.

Людмила Лемешева. Тому ми самі повинні пояснити переможцям, що це кіно їм допомогло, бо саме в цьому кіно відбувався пошук національної самоідентичності, і саме це кіно привчало нас до художньої свободи, свободи мислення, свободи поведінки.

Ми повинні висловитися, щоб Ганна Павлівна Чміль, несправедливо звільнена зі своєї посади, повернулася на посаду заступника міністра культури. Саме завдяки її зусиллям ці роки українське національне кіно протрималось майже десять років.

Юрій Ілленко. Ви маєте рацію, що революція почалась саме тут, у кінематографі й завершальними стали ці акорди. Вибачте, але отруєння Ющенка і отруєння фільму «Мазепа» — це події одного порядку. Це Європа, яка нічого не хотіла знати про Україну: як страшний монстр для неї ця країна, і вона її віддала Росії. Що вона мала зробити на Берлінському фестивалі? Те, що вона зробила. Чому ми про те не думаємо? Не треба зводити наш великий, вражаючий кінематограф до категорій «кращий» чи «гірший».

Людмила Лемешева. До речі, я «Мазепу» на Московському форумі захищала перед російськими критиками. Й тоді Шлегель назвав мене «російською дамою українсько-

го націоналізму». Може, хтось із присутніх не знає, але, незважаючи на те, що в Росії поставились різко негативно до «Мазепи», і ревниво — до всього нашого життя в епоху незалежності, кінокритик Кирило Разлогов, який тут побував і переглянув фільми, зробив передачу на телеканалі «Культура», присвячену українському кіно, і сказав, що на пострадянському просторі українське кіно, як і російське, переживає ренесанс.

Думаю, що ми сьогодні повинні встановити справедливість. Лист Президентові написати, а головне — світові про себе розповісти, нас справді не знають: ні кіно 60-х років, ні молоде кіно. Оскільки ми жили в умовах закритого суспільства і наші кращі фільми, такі як «Вечір на Івана Купала», «Камінний хрест» у світі не показували. Потрібні ректроспективні покази, Дні українського кіно за кордоном. Ми з Олесем Саніним хочемо розповісти історію українського авторського кіно у своєму фільмі «Таємна свобода». Ми повинні якомога гучніше про себе заявити.

Київ, 19.01.2005.

Від редакції. На «круглому столі» було створено робочу групу з підготовки матеріалів для Парламентських слухань, до якої увійшли Ганна Чміль, Юрій Ілленко, Олександр Коваль, Вадим Скуратівський, Микола Мазяр, Михайло Ілленко, Лариса Брюховецька.

9 лютого в НаУКМА відбувся круглий стіл «Як узгодити комерційні інтереси й потреби національної культури?», на якому виступили й кіномитці: Юрій Ілленко, Ганна Чміль, Роман Балаян, Марина Горбач і Олесь Санін. Подаємо фрагменти окремих виступів

Роман Балаян. У нас в Україні для розмови про комерцію та національні інтереси немає підстав. Тому що в нас немає професійного середовища середнього кінематографа. В нас одні генії й дуже мало професіоналів. Я вважаю, що нас (мого віку) пора закінчувати зацікавлювати державними грішми.

Нове керівництво Держкіно повинно турбуватися тільки про молодих. Держава повинна турбуватися, як знайти гроші для молодих, незалежно, чи будуть їхні фільми дивитися, чи ні. Перш, ніж шукати комерційний інтерес, треба думати, де взяти професіоналів для цієї справи.

Олесь Санін. Виглядає так, що нікого з тих, хто тут сидить, не послухали у призначенні посадовців, від котрих залежатиме їхня творча доля. Мене образило те, що першим відвідувачем Міністра культури був композитор Злотник, який приніс їй нову пісню. Я переконаний, що найближчим часом люди, які опікувалися матеріальними ре-

сурсами в культурі, знову до тих ресурсів знайдуть хід. Ринок українського кіно вже абсолютно не належить Україні. У нас практично не залишилось технологічних ресурсів, на яких можна творити фільми — чи комерційні, чи будь-які інші. Відбувається творення нової влади, якій ми вже потенційно опираємось. Її недослухання до людей призводить до чергових переживань і розколів. Потрібна конкретика. Я вже рік ношуся з проектом, створеним спеціалістами європейської та американської кіноіндустрій, які абсолютно переконані в тому, що за 8 років можна зробити нашу кіноіндустрію прибутковою і влитися в загальний світовий процес. Не виділенням шматочків з ринку, які нам з барського плеча за мінімальне обслуговування кидає Росія, а ринків великих, які тримають 90% усього світового ринку. Україна не обслуговуватиме чужі інтереси, а буде займатися своїм продуктом, лобювати і пропихати його на світові ринки. У нас є спеціалісти і треба вчити нових спеціалістів. Нам є чим гордитися і є чим займатися. Але я просто боюсь, що через півроку мені все-таки доведеться емігрувати і я буду тримати високо український прапор десь там і казати, що я українець, красуватись помаранчевим кольором, поки в нього будуть вірити. У мене є відчуття, що я тут в еміграції, і мене це турбує.